

PROGNÓZA PRE MESTO KROMPACHY S DÔRAZOM NA TRH PRÁCE A SOCIÁLNU VYLÚČENOSŤ RÓMSKEJ KOMUNITY

Oto Hudec, Peter Džupka, Tomáš Želinský

Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta

Abstrakt: *Príspevok sa zaoberá prognózovaním budúceho vývoja s využitím kvantitatívneho a kvalitatívneho prístupu na príklade mesta Krompachy s dôrazom na trh práce a sociálnu vylúčenosť rómskej komunity.*

Abstract: *The paper deals with predicting the future development of The City of Krompachy using quantitative and qualitative approach. The emphasis is put on labor market and social exclusion of Roma Communities.*

Kľúčové slová: *kvalitatívne a kvantitatívne predvídanie, extrapoláčne metódy, Krompachy*

Úvod

Prognózovanie a predpovedanie je dôležitým, ale nie častým nástrojom strategického plánovania v regionálnom alebo komunálnom kontexte na Slovensku. Na to existuje viacero dôvodov. Strategické plánovanie je v slovenských podmienkach relatívne novou disciplínou, a predpovedanie a prognózovanie má interdisciplinárny charakter, vyžaduje skúsenosti realizátorov, a dosiaľ nie je dostatočne pochopené verejnosťou, ktoré od neho očakáva prognózy kvantitatívneho charakteru na 15-20 rokov do budúcnosti. Málo sa zvyrazňuje kombinácia kvantitatívnych a kvalitatívnych prístupov. Dôležitosť scenárov spočíva do veľkej miery v tom, že poukazujú na kľúčové sily rozvoja a potrebu zmien a majú zároveň schopnosť mobilizovať hlavných aktérov v prospech dôležitých strategických rozhodnutí a presadenia zmien.

Na predpovedanie budúceho vývoja využívame kvalitatívny a kvantitatívny prístup.

Pod **kvalitatívnym prístupom** rozumieme predvídanie budúceho vývoja pomocou expertných metód. Expertné metódy sú založené na vyhodnotení subjektívnych úsudkov skupiny expertov o budúcom stave resp. vývoji. Využívajú rôzne techniky štrukturalizovaných otázok. Pri kvalitnom výbere expertov dosahujú dobré výsledky. Vždy je užitočné, ak expertný tím tvoria odborníci z rôznych oblastí. V našom prípade sa na získanie názorov expertov využila technika riadeného brainstormingu s kľúčovými osobnosťami priemyselnej sféry a vedenia mesta podľa pripravených diskusných tém. Ďalšie názory boli získavané jednotlivo formou dotazníkového prieskumu. Expertný tím tvorili odborníci z rôznych oblastí. Otázky v dotazníku boli zamerané na zistenie názorov expertov na súčasnú situáciu v meste z pohľadu imidžu mesta, zamestnávateľov a pracovnej sily v meste, aktuálne problémy v meste a alternatívy ich riešenia, ako aj na scenáre budúceho vývoja mesta (*v tejto práci prezentujeme len časť zistení: problémov trhu práce a sociálnej exklúzie rómskeho etnika*). Expertné pohľady na budúci vývoj boli syntetizované do výslednej prognózy, ktorej výsledkom sú scenáre budúceho vývoja v časovom horizonte 10 rokov.

Kvantitatívny prístup je tiež súčasťou tejto predpovede a jeho základom je prognóza na základe extrapoláčnych metód. Extrapoláčne metódy vychádzajú z analýzy minulého vývoja a pomocou matematicko-štatistických postupov extrapolujú - predlžia vývoj do budúcnosti. Dávajú dobré výsledky na krátke obdobie niekoľkých rokov v relatívne stabilnom prostredí (bez neočakávaných štruktúrnych zmien). Výhodou sú kvantitatívne výsledky (tempo rastu významného faktoru, vplyv faktorov na zmeny a pod.).

Prognóza pre mesto Krompachy sa opiera o dokumenty týkajúce sa jeho vnútorného vývoja, zároveň však na pozadí aktuálneho a predpokladaného vývoja na Slovensku a vo svete. Tým je možné načrtnúť rôzne alternatívy budúcnosti Mesta Krompachy a regiónu Spiša

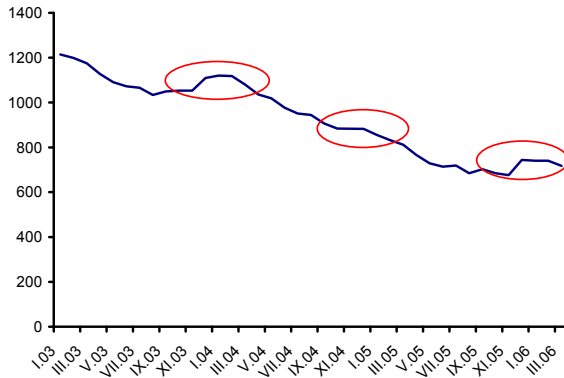
v závislosti od vonkajších vplyvov a uskutočnenia strategických zámerov v meste, využitia jeho výhod a riešením problémov, ktoré pozitívnemu vývoju bránia.

Mesto Krompachy a jeho okolie sa nachádza v západnej časti Košického kraja a je súčasťou regiónu Stredný Spiš, ktorý administratívne patrí predovšetkým do okresu Spišská Nová Ves, okrajovo do okresov Levoča a Gelnica. Je dôležitým priemyselným centrom Stredného Spiša. Nachádza sa v ňom viacero významných podnikov, ktoré sa vysokou mierou podieľajú na zamestnanosti v regióne (SEZ Krompachy, a. s., Panasonic AVC Networks Slovakia, s. r. o., Kovohuty, a. s., atď.) V tesnej blízkosti mesta je tiež lyžiarske stredisko Krompachy-Plejsy, ktoré má pri vhodnom prevádzkovaní dobrú perspektívu.

Mesto však má významné problémy v sociálnej oblasti, ktoré sa v najväčšej miere prejavujú predovšetkým na trhu práce a marginalizácii obyvateľstva rómskeho pôvodu. Venovanie sa tomuto problému je dôležité, nakoľko odkladanie jeho riešenia môže v budúcnosti spôsobovať vážne problémy.

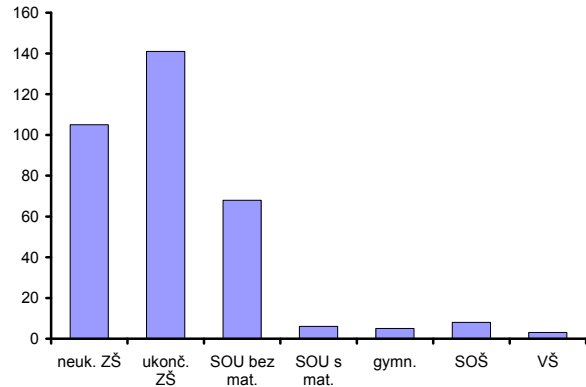
1 Krompachy a problémy na trhu práce

Pre mesto Krompachy je dlhodobo charakteristická vysoká miera nezamestnanosti, ktorá sa v súčasnosti pohybuje na úrovni okolo 16 – 17%. Pozitívom je klesajúci trend, ako je to vidieť na obrázku 1. Začiatkom roku 2003 bolo v meste bez práce okolo 1200 obyvateľov a tento počet neustále klesá. Z grafu sú zrejme sezónne výkyvy v nezamestnanosti, koncom bežného a začiatkom nasledujúceho roka dochádza k rastu počtu nezamestnaných, ktorý sa následne počas roka znižuje. Uvedené štatistické výkyvy môžu byť spôsobené viacerými faktormi – ponukou sezónneho zamestnania v poľnohospodárstve, stavebníctve a pod. v jarných, letných a jesenných mesiacoch, prácou načierno v zimnej turistickej sezóne, návratom z letných pracovných pobytov mimo regiónu, atď.

Zdroj: ÚPSVAR, pracovisko Krompachy

Obr. 1: Nezamestnaní v meste Krompachy

Zdroj: ÚPSVAR, pracovisko Krompachy

Obr. 2: Dlhodobo nezamestnaní podľa stupňa vzdelania

Takmer polovicu celkového počtu nezamestnaných predstavujú mladí ľudia vo veku do 34 rokov. Ak nenastane zmena v zamestnávani mladých ľudí, postupne bude prichádzať k narastaniu sociálneho napätia a devastácii ľudského kapitálu v meste a okolí, s negatívnymi následkami na všetky oblasti života mesta Krompachy. Vzdelanostná štruktúra nezamestnaných je tiež veľmi nepriaznivá, nakoľko vyše 60% nezamestnaných má ukončenú iba základnú školu, resp. ani základnú školu. Takíto občania sa veľmi ťažko môžu uplatniť na trhu práce, keďže v súčasnosti rastú nároky zamestnávateľov na odbornosť ich zamestnancov. Sociálna situácia takýchto uchádzačov o zamestnanie sa bude s veľkou pravdepodobnosťou naďalej zhoršovať. Na situácii sa podpisuje vysoké percento rómskej populácie.

Viac než tretina celkového počtu nezamestnaných sú nekvalifikovaní dlhodobo nezamestnaní (bez vzdelania, resp. len so základným vzdelaním). Takíto ľudia strácajú pracovné návyky (ak vôbec už nejaké v minulosti získali) a bude ich veľmi ťažké v budúcnosti zamestnať. Mesto Krompachy má však ďalšie špecifikum oproti situácii v okrese SNV, resp. v celom Košickom kraji. Do roku 2005 predstavoval podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných v okrese Spišská Nová ves v priemere 50 – 60%. V roku 2005 začal tento podiel klesať až na úroveň okolo 15%, vďaka zavedeniu inštitútu aktivačných prác. V Krompachoch je v súčasnosti podiel dlhodobo nezamestnaných okolo 45%, čo je o 200% viac, ako je priemer okresu Spišská Nová ves, resp. Košického kraja, čo znamená, že situácia v Krompachoch je v tomto smere kritická. Jedným z dôvodov mohlo byť nedostatočné využívanie inštitútu aktivačných prác.

2 Sociálna vylúčenosť rómskej komunity

Rómovia tvoria druhú najpočetnejšiu národnostnú menšinu na Slovensku. Podľa sčítania ľudu v roku 2001, 89 920 obyvateľov Slovenska uviedlo svoju národnosť ako rómsku. Odhaduje sa však, že počet Rómov na Slovensku je oveľa vyšší: medzi 350 tis. a 400 tisíc. Medzi najpálčivejšie problémy Rómov patria ich sociálna exklúzia a vysoká nezamestnanosť, ktorá v niektorých osadách dosahuje takmer 100%. Výsledkom toho je vysoká závislosť Rómov na sociálnych dávkach. Odhaduje sa, že len štvrtina Rómov má úspešne ukončené základné vzdelanie a ešte menší počet uspel vo vyšších stupňoch vzdelávacieho systému. Väčšina rómskej populácie na Slovensku žije v neadekvátnych a neštandardných životných podmienkach. Veľké množstvo osád je bez prívodu elektrickej energie, pitnej vody, ciest a základného hygienického vybavenia.

Situácia v Krompachoch

Podľa posledných údajov sa na území mesta Krompachy nachádza päť rómskych osád, z toho dve sú na okraji mesta, dve mimo mesta a jedna je integrovaná/rozptýlená. Štyri z týchto piatich osád majú vodovod, avšak iba jedna má úplnú kanalizáciu a jedna iba čiastočnú. Jedna osada má pripojenie na plyn, elektrina je vo všetkých. V týchto piatich osadách je spolu približne 250 obydľí, v ktorých žije okolo 1500 ľudí. Podľa sčítania obyvateľov z roku 2001 sa však k rómskej národnosti hlási len 736 obyvateľov Krompách.

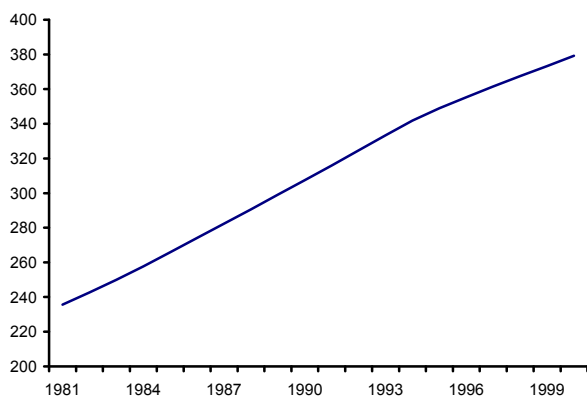
Ak vychádzame z rastúceho trendu podielu rómskeho obyvateľstva na celkovom počte obyvateľov, z čoho väčšina žije práve na Východnom Slovensku, môžeme predpokladať, že rovnaký trend kopíruje aj vývoj rómskej populácie na území mesta Krompachy. Je pravdepodobne nereálne predpokladať iný ako rastúci vývoj v počte rómskeho obyvateľstva. Ak tento nárast spojíme s veľmi pomalým rastom počtu ostatného obyvateľstva, dostávame, že podiel rómskeho obyvateľstva sa bude neustále zvyšovať.

Za pozitívny obrat však môžeme pokladať stav, že dynamika rastu rómskeho obyvateľstva (*priemerné ročné tempo rastu*) sa postupne znižuje. Keď začiatkom osemdesiatych rokov rómske obyvateľstvo rástlo ročne približne 3-percentným tempom, v súčasnosti je to len okolo 1,5 – 2%. Takmer všetky regióny Slovenska trpia dôsledkami nerovnomerného vývoja krajiny, a pre situáciu na Spiši, ako aj v meste Krompachy je charakteristické regionálne zaostávanie kombinované s etnickou neznášanlivosťou medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom. Tejto oblasti sa pomerne zle darí v každom odvetví ľudského rozvoja: zamestnanosť (miera nezamestnanosti je okolo 20%), priemerná mzda, priemerná dĺžka života, detská úmrtnosť atď.

Neoficiálne odhady naznačujú, že situácia na Spiši je horšia ako takmer všade na Slovensku. Predpokladá sa, že stabilná zamestnanosť u Rómov na Spiši takmer neexistuje a mnohí z nich sú úplne závislí od sociálnej pomoci. Toto vytvára komplikovaný začarovaný kruh, prelomenie ktorého je pre Rómov nemožné. Dlhodobá nezamestnanosť, zlé životné

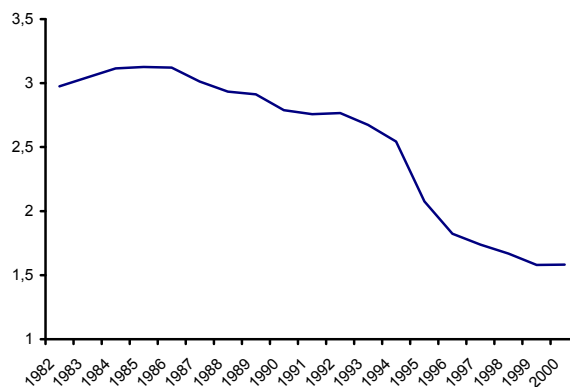
podmienky, slabé zdravie (pričom v niektorých prípadoch ide o oslabenie zdravia vlastným pričinením Rómov – alkoholizmus, fetovanie a pod.), nízka úroveň vzdelanosti, závislosť od sociálnej pomoci a vysoká pôrodnosť udržiavajú ich závislosť od spoločnosti, ktorá ich otvorene odmieta pre tieto a iné dôvody. Okrem toho sa v poslednom čase stal v rómskych komunitách vážnou záležitosťou problém úžerníkov, v dôsledku ktorého sa komunity rozpadajú na rozličné "kasty" na základe finančnej závislosti a faktického zotročenia.

Obr. 3: Vývoj počtu rómskeho obyvateľstva na Slovensku

Zdroj: vlastný graf podľa Vaňo Boris: Demografická charakteristika rómskej populácie. Bratislava: Infostat, 2001

Obr. 4: Dynamika rastu počtu rómskeho obyvateľstva v SR

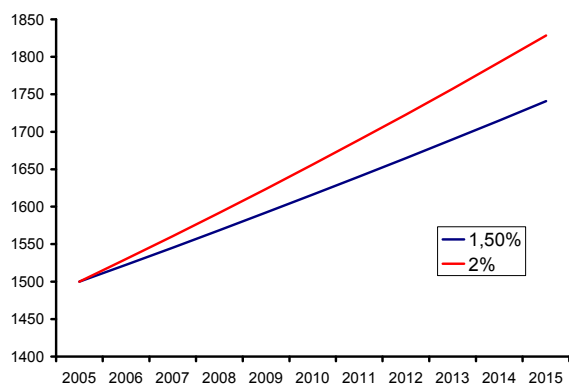

Zdroj: vlastný graf podľa Vaňo Boris: Demografická charakteristika rómskej populácie. Bratislava: Infostat, 2001

Scenáre budúce vývoja

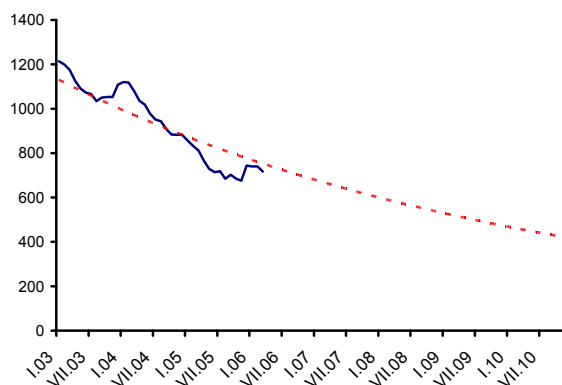
Realistický scenár

- V meste je mierny nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily pre potrebu zavádzania inovácií, zvyšuje sa percento s nízkou alebo žiadnou kvalifikáciou.
- Chýbajú kvalitné vzdelávacie programy šité na mieru plánovanému rozvoju.
- Problém s rómskym obyvateľstvom v meste sa rieši nedostatočne a je ťažké zapojiť túto skupinu obyvateľstva do spoločenského života a vzdelávať ich. Problémy medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom sa čiastočne vyhrocujú.

Zdroj: vlastný graf

Obr. 5: Predpokl. vývoj veľkosti róm. etnika v Krompachoch pri tempe rastu 1,5% a 2%

Zdroj: vlastný graf

Obr. 6: Predpokladaný vývoj nezamestnanosti v Krompachoch

- Mesto už podniklo nejaké kroky na riešenie problému sociálnej exklúzie rómskeho obyvateľstva. Záleží len od predstaviteľov mesta, významných osobností v meste

a predovšetkým rómskych aktivistov, ako sa budú jednotlivé ciele projektu naplňovať a ako sa ich efekty prejavujú v praxi.

- V súčasnosti sa v meste Krompachy nachádza približne 1500 obyvateľov rómskeho pôvodu. Vychádzajúc z predpokladu, že rómske obyvateľstvo bude aj naďalej rásť svojim súčasným tempom, možný budúci vývoj je zachytený na obrázku 5.
- Na základe doterajšieho vývoja nezamestnanosti s využitím extrapoláčnych metód predpokladáme, že budúci vývoj nezamestnanosti bude taký, ako je zachytené na obrázku 6.
- Nedostatočný rozvoj mesta neudrží mladých obyvateľov, ktorí cestujú prevažne za prácou alebo štúdiom do bližšieho či vzdialenejšieho okolia mesta, a následne vedie často k ich vystáhovaniu.

Žiaduci scenár

- Mesto a jeho partneri venujú veľké úsilie na získanie prostriedkov z Európskeho sociálneho fondu, Fondu sociálneho rozvoja, zo zdrojov KSK, atď. na riešenie akútnych problémov – vzdelanie, bývanie, sociálna inklúzia, sociálna ekonomika, rómske osady v okolí mesta. Tieto prostriedky sú následne efektívne využívané na zlepšovanie celkovej sociálnej situácie v meste, čo sa pozitívne prejaví aj na vnímaní mesta samotnými obyvateľmi.
- Na dôležité pozície sa darí získať schopných manažérov z Krompách aj z okolia. Zamestnanci sú dostatočne kvalifikovaní na zvládnutie nových technológií – mesto má totiž pripravenú stratégiu rozvoja ľudských zdrojov, vrátane programov vzdelávania občanov ohrozených exklúziou. V meste sú zamestnávajú predovšetkým občania s trvalým pobytom v Krompachoch, resp. blízkom okolí. Vzdelanostná úroveň obyvateľstva rastie, čo je podporované aj zo strany mesta a zamestnávateľov.
- Vládne kroky prijaté na riešenie rómskeho problému boli dostatočne účinné a dochádza k rýchlejšej socializácii rómskeho etnika. Prístup zamestnávateľov k rómskym zamestnancom sa tiež mení a sú postupne zamestnávajú na rozličných pozíciách. Rómske deti sú zapojené do bežného výchovno-vzdelávacieho procesu a rastie ich vzdelanostná úroveň.
- Riešením problému (predovšetkým vzdelanosti) skupiny s najnevýhodnejším postavením na trhu práce dochádza k celkovej stabilizácii zamestnanosti v meste. Schopnosť nájsť si zamestnanie a uplatniť sa v meste nebude pôsobiť na vystáhovanie (predovšetkým) mladých obyvateľov z mesta. Dostatočné a kvalitné možnosti bývania budú jedným z motívov zostať a neprerúšať sociálne a iné väzby na mesto.

Literatúra

MPSVR SR: *Národný akčný plán sociálnej inklúzie 2004 – 2006*. Bratislava, MPSVR SR: 2004.

KSK: *Analýza regionálneho trhu práce v Košickom samosprávnom kraji*. Košice: Košický samosprávny kraj, 2005.

VAŇO Boris: *Demografická charakteristika rómskej populácie*. Bratislava: Infostat, 2001.

ÚSVRK: *Udržateľný rozvoj komunit na strednom Spiši. Zhrnutie projektu*. Bratislava: Úrad splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity, 2000.

Autori: doc. RNDr. Oto Hudec, CSc. – Ing. Peter Džupka – Ing. Tomáš Želinský

Oto.Hudec@tuke.sk, Peter.Dzupka@tuke.sk, Tomas.Zelinsky@tuke.sk, tel.: +421-556023303

Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta, Nĕmcovej 32, 040 01 Košice, SR